

MUZEJI HRVATSKOG ZAGORJA
DVOR VELIKI TABOR

Dvorci obitelji Rattkay

GRADITELJSKA BAŠTINA
KAO DIO KULTURNOG KRAJOLIKA

21. edukativna muzejska akcija
KLIK na Kulturni krajoLIK

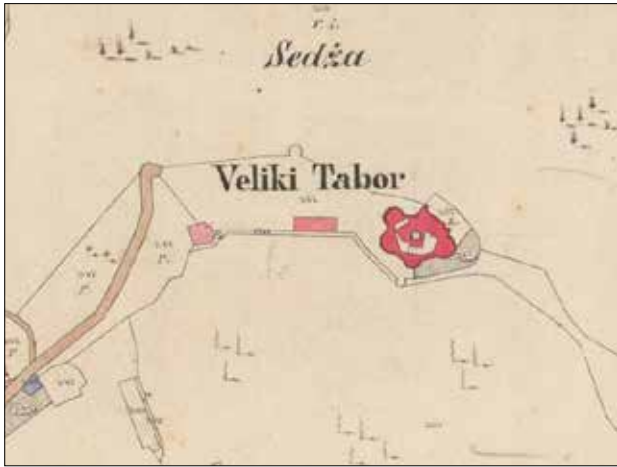
18. travnja – 18. svibnja 2016.

Od 1502. godine, kada su prvi Rattkayi iz sjeverne Ugarske stigli u Hrvatsku, pa sve do smrti posljednjeg muškog člana obitelji 1793. godine, pojedini članovi te obitelji igrali su važnu ulogu u političkom, vojnom, gospodarskom i kulturnom životu Hrvatske.

Rattkayi su bili vlasnici mnogobrojnih posjeda, kurija i dvoraca u Hrvatskom zagorju, a ovom prilikom osvrnut ćemo se samo na dva – Dvor Veliki Tabor te Veliku Horvatsku.

Sjedište obitelji Rattkay bio je kasnosrednjovjekovni plemićki grad Veliki Tabor, smješten na vrhu brijega na 333 metara nadmorske visine u selu Košnički Hum, nedaleko od Desinića. Svojom monumentalnošću i ljepotom plijeni poglede i dominira nad zagorskim brijegom s kojeg se pruža prekrasan pogled na velik dio Hrvatskog zagorja i susjedne Slovenije. Gradski prostor i okolni pejzaž međusobno se prožimaju i stapaju u jedinstvenu cjelinu prepoznatu kao kulturni krajolik od nacionalne važnosti. Njihova povezanost očituje se i u terminu Vingrad, starom nazivu za Veliki Tabor, koji svjedoči o vinogradarskoj tradiciji u tom području te još i danas živi u sjećanju lokalnog stanovništva. Izgradnju Velikog Tabora vjerojatno je započela obitelj grofova Celjskih negdje sredinom 15. stoljeća. U vlasništvo obitelji Rattkay prelazi 1502.

godine, kada ga Pavao Rattkay dobiva darovnicom hercega Ivaniša Korvina. U posjedu obitelji ostaje sve do smrti posljednjeg muškog člana, Josipa Ivana Krstitelja koji

Katastarska karta Velikog Tabora iz 1861. godine

Pejzažno okruženje Velikog Tabora

Dvor Veliki Tabor

1793. godine umire bez potomaka. Obitelj Rattkay završila je izgradnju Velikog Tabora, koji se od kasnosrednjovjekovne utvrde tijekom stoljeća transformira u udoban i prostran dvorac. Oko peterokutne kule ili palasa grade renesansni obrambeni prsten te vanjski obrambeni zid. Unutar vanjskog zida sagrađeni su bastion i stražarnice te mnogobrojni gospodarski objekti – nekoliko staja, kuća za konjanike, vinska preša i zatvor. Nažalost, zbog starosti i neodržavanja vanjski zid i s njim povezane građevine sasvim su se urušili, a do današnjih dana od cijelog su kompleksa ostali sačuvani samo jedna gospodarska zgrada i bastion, koji još čekaju na obnovu. Treba istaknuti da je Veliki Tabor jedan od najočuvanijih plemićkih gradova u kontinentalnom dijelu Hrvatske te je proglašen spomenikom nulte kategorije. Osim što je prepoznatljiv po specifičnoj arhitekturi i izgledu, poseban je po tome što se uz njega vežu mnogobrojne priče i legende. Najpoznatija je legenda o nesretnoj ljubavi niže plemkinje Veronike Desiničke i velikaša Fridrika Celjskog, koja je prepoznata kao nematerijalno kulturno dobro te je upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.

Katastarska karta perivoja i dvorca Velika Horvatska iz 1861. godine

njim dvorištem do danas ostalo sačuvano samo jedno bočno krilo. Čak tri krila srušena su za vrijeme te po završetku Prvog svjetskog rata, kada je vlastelinstvo prodano seljacima koji su rušili dvorac kako bi prodali građevni materijal. Uz ulazni dio dvorca nalazili su se gospodarsko dvorište i objekti među kojima su tri staje, zgrade kolara i bačvara, mlinovi te dva ribnjaka. No danas navedenih gospodarskih objekata više nema, porušeni su vjerojatno prije Prvog svjetskog rata.

Dvorci su bili središta društvenog života te predstavljaju vrlo vrijednu kulturnu i graditeljsku baštinu. Upravo zbog bogatog društvenog života koji se u njima odvijao, velika se pažnja posvećivala reprezentativnosti ne samo dvorca nego i krajolika u njegovu okruženju. Tijekom stoljeća sve se više truda ulagalo u uređenje parkova, vrtova i perivoja uz dvorac. Veliki Tabor, kao utvrđeni grad, nije imao perivoj, ali su nekada postojali maleni vrtovi ispod zidina. Jedan od najljepših i najvećih

Dvorac Velika Horvatska

ćih perivoja imao je dvorac Horvatska. Nije poznato točno vrijeme njegova nastanka, ali se zna da je nastao prije 1861. godine jer je te godine već bio ucrtan na katastarskoj karti. Najvjerojatnije je nastao nakon što je 40-ih godina 19. stoljeća vlastelinstvo Horvatska došlo u posjed baruna Franje Ottenfelsa-Gschwinda. Pripadao je skupini srednje velikih, pejzažnih (engleskih) perivoja, a s vremenom je poprimio i neka romantičarska obilježja. Okruživao je dvorac s tri strane, dok je ulazni dio dvorca bio orijentiran prema gospodarskom dvorištu. Kao i mnogobrojni perivoji u Hrvatskom zagorju, bio je prilagođen okolnom krajoliku. Prostirao se na brežuljkastom terenu s kojeg se pružao pogled na doline triju potoka, okolne brežuljke i nizine, oranice, livade i šume, što je doprinosilo ljepoti i cjelini perivoja. Perivoj je srastao s dvorcem te je s njim činio jedinstvenu, nedjeljivu cjelinu. Na perivoj su se nadovezivali voćnjak i povrtnjak. Pretpostavlja se da je bio opremljen oranžerijom te mnogobrojnomo vrtnom plastikom poput paviljona, sjenica, skulptura, klupa, fontana, itd. Obilovao je lijepom i raznolikom vegetacijom. Nažalost, od velikog i lijepog perivoja, koji je zasigurno bio jedan od najljepših u Hrvatskom zagorju, do današnjih dana nije se očuvalo gotovo ništa. Nakon što je vlastelinstvo prodano seljacima, perivoj je rasparceliran te pretvoren u livade i oranice. Kao podsjetnik na nekada raskošan perivoj, uz dvorac je ostala sačuvana jedna velika platana.

Iako je zaštićena kao nepokretno kulturno dobro, Horvatska je zapuštena te sve više propada. Nije dovoljno prepoznata ni kulturno-povijesna vrijednost njenog nekadašnjeg perivoja, koji je degradiran izgradnjom obiteljskih kuća te školskog igrališta neposredno ispred samog dvorca.

Cilj je ove kratke publikacije te radionica osmišljenih za potrebe 21. edukativne muzejske akcije ukazati na neraskidivu povezanost dvorca s njegovim pejzažnim okruženjem, koje je još uvijek nedovoljno istraženo i vrednovano.

*Radionica KLIK na
Kulturni krajoLIK –
muzejske slagalice*

Dvor Veliki Tabor, pogled sa zapada

Literatura:

- Dumbović-Bilušić, Biserka i Vrekalo, Nikolina. »Kulturni krajolik Velikog Tabora – prepoznavanje, vrjednovanje i zaštita«, u: *Dvorci i ljetnikovci – kulturno nasljeđe kao pokretač gospodarskog razvoja*, str. 191–206, Varaždin, 2006.
- Krpan-Ivić, Marina. »O dvorcu Velika Horvatska: prilog ranijoj dataciji«, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, god. 37, br. 3/4, str. 22–23, Zagreb, 1988.
- Krpan-Ivić, Marina. »Dvorac Horvatska u Velikoj Horvatskoj«, u: *Kaj*, god. 20, br. 3, str. 77–82, Zagreb, 1987.
- Obad-Šćitaroci, Mladen. *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*. Zagreb: Školska knjiga, 1993.
- Obad-Šćitaroci, Mladen. »Perivoj uz dvorac u Velikoj Horvatskoj«, u: *Kaj*, god. 20, br. 3, str. 83–87, Zagreb, 1987.
- Ratkaji Velikotaborski u hrvatskoj povijesti i kulturi: 1502–1793*: izložba u povodu 200-te obljetnice izumrća, Grad Veliki Tabor, 11. rujna – 10. listopada 1993.
- Samaržija, Diana. »Dvorac Horvacka u Hrvatskom zagorju«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 1/2, str. 121–127, Zagreb, 1972.

Nakladnik Muzeji Hrvatskog zagorja, Dvor Veliki Tabor • Za nakladnika Nadica Jagarčec • Urednica deplijana Nadica Jagarčec • Autorica teksta Renata Dečman • Autorica radionice Renata Dečman • Fotografije Fotoarhiv Dvora Veliki Tabor • Lektura Silva Tomanić Kiš • Grafičko oblikovanje i priprema za tisak Franjo Kiš, ArTresor naklada, Zagreb • Tisak Tiskara Kasanić, Zagreb • Naklada 500 kom.

Zahvaljujemo Ministarstvu kulture na pomoći pri izdavanju deplijana.